

Křukatá lınia vzájomných jazykových vzťahov

MIRA NÁBĚLKOVÁ (PRAHA - BRATISLAVA)

Těší mne, že mám „zadarmo“ navíc pět milionů lidí, kterým rozumím, i když jsou dnes už cizinci. Mám pět milionů lidí, co žijí v jiné zemi, mají trošku jinou kulturu, trošku jinou povahu, trochu jinou řeč - a já jim rozumím, když se mnou mluví! (...)

PS: (...) Mám tu výhodu, že „mí Slováci mi rozumějí - a já jim“. :)

<http://maly.blog.sme.sk/c/67539/Slovenscina-a-ja.html>

Citát je z textu publikovaného 28. októbra 2006 – predstavuje jeden z českých hlasov reflektujúcich v súčasnom internetovom priestore aktuálne osobné (vecné/emocionálne) aj spoločenské uloženie a pohyb vzájomných jazykových vzťahov. Autor Martin Malý tu za seba hovorí, čo hovorí, súčasne si je však vedomý, že mnohí, najmä mladí ľudia (už) to všetko vnímajú inak.

Spontánnych vyjadrení na túto tému možno na internetových stránkach stretnúť veľa, a už samo ich sledovanie predstavuje prínos k poznaniu toho, ako používatelia jazyka/jazykov vnímajú vývin česko-slovenského (percepčného) bilingvizmu, jeho súčasný stav a perspektívy v širšom kontexte vyvíjajúcich sa česko-slovenských vzťahov. Pravda, je to len jeden z priestorov, kde sa prebiehajúci vývin odráža aj reflektuje. Slovensko-české a česko-slovenské jazykové vzťahy po rozdelení spoločného štátu v celej šírke ich vývinových súvislostí predstavujú pre jazykovedca (ak len nie je osobnostne načisto „sucho“ stavaný) vzrušujúcu výskumnú sféru – vzťahovú oblasť, v ktorej sa v súhre s ostatnými spoločenskými činiteľmi s postupujúcim časom stále objavujú nové, niektoré predvídateľné, iné prekvapujúce javy. Posledné desaťročie otvorilo nový odborný diskurz na túto tému, pričom v prácach (nemnohých síce, českých, slovenských, aj zahraničných) lingvistov sa priebežne buduje obraz vývinových zmien¹.

¹ Danej témy vo vývinovom pohľade sa týkajú viaceré práce orientované na problematiku súčasných česko-slovenských jazykových vzťahov, percepčný

V tomto príspevku by som chcela poukázať na niektoré z nich – aj s naznačením posunov od vlastných konštatovaní z minulých rokov (napr. Nábělková, 2000, 2002, 2003).

O slovensko-českých a z druhej strany o česko-slovenských jazykových vzťahoch je, ako vieme, opodstatnené hovoriť dvojsmerne nielen kvôli istej vzťahovej korektnosti, ale aj preto, že vzájomné jazykové vzťahy v súčasnosti sú, tak ako napokon aj v minulosti boli, asymetrické. Rozdielnosť súčasného vývinu v jednom a druhom spoločenstve pritom zreteľne odkazuje k mimojazykovej, spoločenskej podmienenosti spôsobu a typu koexistencie oboch jazykov. Procesy, ktoré vo vzťahu k jazyku druhého spoločenstva prebiehajú v českom a slovenskom prostredí, nemožno oddeľovať od šírky, typov, rozmanitosti vzájomných kontaktov rozličného typu, teda od širšie videných individuálnych aj spoločenských kultúrnych, ekonomických či politických vzťahov. *Nové asymetrie* sú pritom často pokračovaním predchádzajúcich (zjavných aj skrytých) vzťahov a procesov.

V českom prostredí, na ktoré sa v tomto texte prednostne zameriam, sa priebežne ukazuje dynamickejší vývin. Pohyb týkajúci sa česko-slovenského perцепčného bilingvizmu (jeho pulzácia a smery) je podmienený obmedzenejším kontaktom so slovenskou kultúrnou produkciou rozličného typu, a teda aj so slovenčinou, s čím súvisia zmeny v oblasti celoplošnej a beznámahovej zrozumiteľnosti slovenčiny pre používateľov češtiny – nazvime to, predbežne a podmiennečne, vzdal'ovaním, aké v slovenskom prostredí vo vzťahu k češtine nemá paralelu. No na druhej strane možno v českom prostredí pozorovať aj viaceré nezanedbateľné protismerné tendencie. Ak sa pozrieme na aktuálnu prítomnosť slovenčiny v českom prostredí vcelku, obraz, ktorý súčasnosť ponúka, nepredstavuje stabilizovanú situáciu – ide o živý proces, v ktorom pôsobia protichodné aj protirečivé sily, pričom sa v niektorých pozorovateľných javoch zbiehajú *rozličné prúdy oficiálneho a individuálneho jazykového manažmentu*. Otázka „slovenskej prítomnosti“ (prítomnosti Slovákov a slovenčiny, kde prítomnosť možno súčasne chápať ako súčasnosť + bytie prítomným) v českom prostredí zahŕňa celú širokú sféru česko-slovenských jazykových vzťahov

---

bilingvizmus, rodinnú komunikáciu v rámci slovenských či česko-slovenských rodín v českom prostredí, porov. Berger, 2003; Dolník, 2002; Ivaňová, 2002, 2004; Kesselová – Palenčárová, 2004; Hoffmannová – Müllerová, 1993, 2004; Musilová, 1999, 2000, 2001, 2003; Nábělková, 1999, 2000, 2002, 2003, 2006; Nábělková – Sloboda, 2005; Nekvapil, 2001; Nekvapil – Neustupný, 2003; Sloboda, 2004a,b,c; Zeman, 1995, 1997, 1999 a i.

na rozmanitých úrovniach od individuálnej neformálnej komunikácie jednotlivcov s ich osobnými komunikačnými stratégiami po oficiálne riešenia a zákonné ustanovenia, týkajúce sa postavenia slovenčiny v úradnej, školskej či mediálnej/kultúrnej sfére.

Pod pojmom jazykový manažment možno v duchu koncepcie J. Neustupného rozvíjanej aj pri opise situácie v českom postredí (Nekvapil, 2001; Neustupný, 2002; Neustupný – Nekvapil, 2003) rozumieť celú širokú sféru identifikácie a riešenia jazykových problémov rozličného typu. Predstavuje užitočný prvok pojmového aparátu zameraného aj na komunikačné správanie pri kontaktovej spolupráci jazykov, ktorý (s príslušnou metodológiou) okrem iného zaplňa biele miesto pri nazeraní na mechanizmy jazykového správania zdola, od používateľov jazyka reflektujúcich a vedome ovplyvňujúcich rozličné stránky komunikácie.

Jazykový manažment v česko-slovenských jazykových vzťahoch sa v českom prostredí (kde je „slovenské“ predstavované jednak „interne“, slovenskou menšinou a „slovenskými Slováckmi“ pôsobiacimi v ČR, jednak „zvonka“, rozmanitými typmi kontaktov so Slovenskom) týka, resp. môže týkať rozmanitých oblastí medzijazykovej komunikácie na rozličných úrovniach. Napr. výberu jazyka vo vzájomnej komunikácii, možnosti či nemožnosti, vhodnosti či nevhodnosti „prítomnosti slovenčiny“ pri česko-slovenskej komunikácii – na jednej strane predstavuje *priestor individuálneho rozhodovania* konkrétnych slovenských účastníkov komunikácie, a to pri zohľadnení očakávaní a reakcií českej strany (teda priestor „jednoduchého“, individuálneho jazykového manažmentu) – na druhej strane predstavuje *priestor inštitucionálneho rozhodovania* (organizovaného či inštitucionálneho manažmentu) o tom, do akej miery bude slovenčina oficiálne využiteľná v rozličných komunikačných sférach, prítomná v médiách, do akej miery sa bude prekladať či dabovať zo slovenčiny do češtiny, aj do akej miery a v akej podobe sa budú českým deťom v škole sprostredkovať (historické aj aktuálne) vzťahy k slovenskej menšine v českom prostredí a vzťahy k Slovensku, k slovenskej kultúre a s tým aj vzťah k slovenčine ako k zrozumiteľnému či nezrozumiteľnému jazyku. Všetky otázky sú prirodzene aktuálne aj v opačnom smere, v slovenskom prostredí.

Vo všetkých naznačených smeroch sa ako základná ukazuje *problematika vzájomnej zrozumiteľnosti* komunikácie v češtine a v slovenčine, inak povedané, problematika percepčného bilingvizmu, ktorá sa v českom a slovenskom prostredí ukladá do rozličných rámcov. Hoci všetky generalizácie do značnej miery pokrývajú, rámcovo možno povedať, že oproti „samozrejmosti“ kontaktu s českými textami v slovenskom pro-

stredí protikladne vystupuje v českom prostredí jeho (staro)nová „nesamozrejmá“ v opačnom smere. Kým v slovenskom prostredí je napr. mediálny kontakt s češtinou súčasťou každodennosti, je známe, že slovenčina znie v českej televízii nepomerne zriedkavejšie (zriedka). To do značnej miery oslabuje budovanie percepčného bilingvizmu u českých detí aj psychologické predpoklady otvorenosti k prijímaniu textov (hovorených či písaných) v slovenčine. Pre mnohé české deti, resp. dnes už aj mladých ľudí v súčasnosti *slovenčina ostáva síce blízkopribuzným, no v ich každodennosti vlastne „nekontaktovým“ jazykom* – reálny ústup kontaktu so slovenčinou ich privádza do situácie absencie bezproblémovej percepčnej kompetencie. Hoci jestvujúce štruktúrne rozdiely pri prirodzených kontaktoch s druhým jazykom v zásade nepredstavujú pre používateľov slovenčiny a češtiny prekážku, ktorá by bránila percipovať prejavy v druhom jazyku (porov. Dolník, 2002), aby sa to dialo „bez námahy“, je potrebný istý návyk – práve na výrazný diskomfort, ktorý prijímanie textov v slovenčine môže predstavovať, upozorňujú mnohé spontánne vyjadrenia v internetovej komunikácii (Nábělková, 2006). V podstate banálny fakt, že aj percepčná kompetencia sa u konkrétnych používateľov jazyka „buduje“, sa v česko-slovenských vzťahoch v tomto čase aktualizovane zväznamenjuje. „Blízka príbuznosť“ na automatickú „percepčnú otvorenosť“ voči druhému jazyku zjavne nestačí.²

Kontakt s druhým jazykom a rozvíjanie percepčného bilingvizmu závisí v konkrétnych prípadoch od súhry rozmanitých okolností, osobných skúseností, kontaktov, postojov, osobných záujmov a neskoršej odbornej profilácie³ – čím nemyslím cielené záujmy o slovenčinu, „o jazyk“, ale o čokoľvek, čo môže byť slovenčinou sprostredkované.⁴

² Porov. zachytené postrehy o „vzájomnej zrozumiteľnosti/nezrozumiteľnosti“ češtiny a slovenčiny v historickej perspektíve (Novák, 1935).

³ Prvé reálne kontakty so slovenčinou nezriedka prináša vysokoškolské prostredie: Posláno 1. 11. 2006: Ke slovenštině jsem přičichl až minulý rok, kdy jsme začal studovat vysokou školu, protože slovenská komunita je u nás na fakultě takřka v nadpoloviční většine a nejde přehlédnout. Nemůžu říct, že rozumím všemu, ale když nerozumím, zeptám se... (...) Slovensky nám přednáší na semináři i jeden profesor a je to obohacující.. (<http://www.dgx.cz/trine/item/slovenstina-dot-cz>).

⁴ Aj percepčný bilingvizmus, ktorý sa v česko-slovenskom priestore ako „prirodzená/samozrejma vec“ u používateľov jazyka ako „bilingvizmus“ bežne ani nevnímal, vystupuje pri jeho novej (v istom rozsahu reálnej, predpokladanej či proklamovanej) absencii na českej strane ako nie samozrejma schopnosť a „kvalita“. Istý prejav uvedomenia si vlastnej slovensko-českej alebo česko-slovenskej bilingválnosti možno vidieť v náraste uvádzania kompetencie v druhom jazyku

Široké tematizovanie „strácania zrozumiteľnosti“ slovenčiny pre mladú českú generáciu predstavuje výrazný prvok v súčasných vzájomných jazykových vzťahoch.

Či poznáme rozsah frekventovane tematizovaného ústupu percepčného bilingvizmu...

Podat' „správu“ o tom, do akej miery treba v súčasnosti skutočne počítať s ústupom percepčného česko-slovenského bilingvizmu, nie je nijako jednoduché – na jednej strane niet veľmi s čím (spofahľivo zachytávajúcím stav, resp. vývin stavu v období spoločného štátu) porovnávať⁵, na druhej strane *aktuálna situácia je príliš diverzifikovaná* na to, aby sa bez rozsiahlejších výskumov dali robiť všeobecnejšie platné závery⁶. Zrejme však je, že pri časti dorastajúcej českej populácie skutočne treba počítať s (väčšími-menšími) problémami, ktoré jej kontakt so slovenčinou v českom prostredí prináša. Na nezvyk prijímať slovenský text sa nezriedka navrstvuje aj odmietavý postoj – proklamovanie názoru, že v tomto čase slovenčina už do českého prostredia nepatrí.

Už som spomenula internet ako významný „materiálový“ informačný zdroj – v posledných rokoch som bola až zaskočená tým, ako sa v internetovej komunikácii odrážajú viaceré stránky súčasných česko-slovenských jazykových vzťahov, aj tým, ako vedome v konkrétnej jazykovej praxi v českom prostredí niektorí používatelia jazyka usmerňujú, resp. pokúšajú sa usmerňovať ďalší vývin postavenia slovenčiny v českom prostredí. Kým z predchádzajúcich období nemáme porovnateľný textový materiál obsahujúci *spontánnu reflexiu vzájomných jazykových vzťahov*, v súčasnosti možno na internetových stránkach sledovať pozoruhodné autentické postupy jazykového manažmentu česko-slovenskej dvojjazykovej komuni-

---

v CV a dotazníkoch rozličného typu, čo v predchádzajúcich obdobiach nebolo bežné (porov. Nábělková, 2002c; <http://kordos.blog.sme.sk/c/34703/International-Party-alebo-cudzi-jazyk-do-CV-cka-cestina.html>; k výsledkom európskeho prieskumu napr. analýzu G. Šipoša <http://spw.blog.sme.sk/c/38349/SPW-Eurobarometer-na-Slovensku-je-cudzim-jazykom-aj-slovencina.html>).

⁵ Práce zamerané na rozličné stránky dvojjazykovej komunikácie a percepčný bilingvizmus v spoločnom štáte (napr. Budovičová, 1974, 1975, 1978, 1987a, b, 1989; Hedvičáková, 1989; Uher 1989 a i.) pri všetkých závažných poznatkoch a rámcovom obraze stavu a ciest rozvíjania percepčného bilingvizmu v existujúcich podmienkach súčasnej komparácii potrebnú oporu neposkytujú.

⁶ Viaceré výskumy vývinu percepčného bilingvizmu s diferencovanými výsledkami realizovali olomouckí lingvisti K. Musilová a K. Kopecký, v Olomouci vznikli na túto tému aj viaceré diplomové práce.

kácie. Internetové stránky, kluby, diskusie rozličného typu predstavujú priestor, kde sú tieto jazykové vzťahy až prekvapujúco často tematizované – nezriedka ako rozsiahle digresie, ako diskusné bočné vetvy primárne úplne inak orientovaných či plánovaných diskusií. Takéto rozhovory (pri ich prirodzenosti, „neriadenosti“ a neovplyvnenosti z hľadiska akýchkoľvek výskumných cieľov) možno hodnotiť ako spontánne prejavy záujmu o sledovanú problematiku, prejavy individuálnych postojov, a aj aktívneho jazykového manažmentu – ovplyvňovania a usmerňovania priebehu jazykovej komunikácie.

Čo možno na internetových stránkach nájsť:

Zreteľne tu vystupuje škála (a argumenty) postojov k používaniu slovenčiny, s ktorými sa Slováci môžu stretnúť (a nepochybne stretávajú) v českom prostredí a ktoré môžu ovplyvňovať ich výber jazyka komunikácie.

Čo je naozaj pozoruhodné, mnohé internetové kontexty ukazujú čosi, čo by sme s pokojným svedomím mohli pomenovať „zápasom“ o zachovanie možností a priestoru česko-slovenskej dvojjazykovej komunikácie, ktorý zvädzajú niektorí „individuálni“ Česi s inými svojimi „individuálnymi“ spoluobčanmi.

Ukazuje sa však aj nájostnosť hlasov, ktoré sa prijímať slovenčinu, slovenské texty bránia, aj ak ide povedzme o tému, ktorá ich zaujíma, alebo práve tam – teda nie vždy a u každého platí „princíp motivácie“ (predpoklad, že záujem o obsah textu prevládne nad ťažkosťami spôsobe- nými „cudzím“ jazykom).

Diskomfort, ktorý čítanie slovenského textu niektorým (mladým) Čechom prináša, „nenávyk“ ako dôsledok zriedkavých kontaktov so slovenčinou, je často a výrazne tematizovaný.

Niektoré zdroje možných neporozumení a nedorozumení

Pri otázke ďalšieho fungovania dvojjazykovej komunikácie, na akú bola v rokoch spoločného štátu viac či menej navyknutá a pripravená slovenská aj česká strana v slovenskom aj českom prostredí (keď to, že bude Slovák s Čechom a Čech so Slovákom hovoriť každý svojím jazykom sa pokladalo za komunikačnú normu), treba v súčasnosti brať do úvahy viaceré faktory, minimálne upozorniť na zdroje možných neporozumení a nedorozumení na oboch stranách.

Ak sa predpokladá, že dvojjazyková komunikácia, keď Slováci s Čechmi hovoria po slovensky, je prirodzená, naďalej možná a na základe pozoro-

rovaní sa predpokladá, že české prostredie slovenčinu prijíma, je to do veľkej miery pravda – keby to bolo celkom inak, museli by sa slovenskí prichodzí v českom prostredí výraznejšie od začiatku a natrvalo preorientovať na češtinu.

Popritom je však živý aj názor, že by Slováci v ČR mali hovoriť po česky. Diskusiu na túto tému zo slovenskej strany otvoril svojho času v na stránkach in-zine.sk Peter Pišťanek, analogické hlasy z českej strany sa ozývajú tiež nie len sporadicky – ak ich aj nemožno považovať za niečo, s čím by boli Slováci nútení počítat' ako s normou v očakávaní ich jazykového správania, predsa nie sú nijako marginálne.

Nedorozumenia v očakávaniach a interpretácii voľby jazyka môžu *na českej strane* vznikat' z predstavy, že Slováci by „jednoducho“ mohli prepnúť na češtinu, ale nechcú. Ono to pritom prirodzene až také jednoduché nie je.

Aj v opačnom smere možno počítat' s vážnymi nedorozumeniami či neporozumeniami. Hoci bolo v poslednom čase frekventovane tematizované a medializované „strácanie zrozumiteľnosti“ slovenčiny v českom prostredí – *pre mladých slovenských ľudí, povedzme slovenských vysokoškolákov prichádzajúcich na štúdium na české školy, je dosť nepredstaviteľné až nepochopiteľné, že ak komunikujú so svojimi českými rovesníkmi po slovensky, znamená to pre druhú stranu istý diskomfort, keďže mnohí z nich skutočne na slovenčinu „nie sú navyknutí“*. Ak dnes v českom prostredí študuje okolo 10 000 slovenských študentov, ktorí vstupujú do každodenného komunikačného kontaktu s týmto prostredím a musia riešiť voľbu jazyka v konkrétnych situáciách, je zrejme, že nejde o okrajovú problematiku.

Prítomnosť slovenských študentov (a Slovákov zamestnaných v rozličných sférach), ktorí si ako základný, výlučný či prevažujúci komunikačný kód prechodne či dlhodobo udržiavajú slovenčinu, možno na jednej strane vnímať ako *priestor pokračovania živého česko-slovenského jazykového kontaktu v českom prostredí*, a teda aj ako istý zdroj udržiavania a rozvíjania perцепčného bilingvizmu českých mladých ľudí. Na druhej strane nie je tento jazykový kontakt (často v súhre s inými okolnosťami) celkom bez trecích plôch aj konfliktotvorných potencií, ako to napokon dokazujú individuálne zážitky jednotlivých ľudí – a vo fixovanej podobe napr. už spomínané internetové stránky.

Napr. v diskusiách na stránkach Studentského listu (v elektronickej podobe www.iLIST.cz), ktorý vydávajú študenti Vysokej školy ekonomickej, sa na jednej strane predstavujú názory českých študentov, ktorí si myslia, že slovenčina ich študentských kolegov (a slovenčina vôbec) je

v českom prostredí uplatniteľná bez špeciálnych obmedzení – a keďže si uvedomujú jej slabšiu prítomnosť po rozdelení spoločného štátu, *vidia aj v publikovaní slovenských príspevkov v českom študentskom časopise jednu z ciest rozvíjania jazykového kontaktu* – na druhej strane vystupujú názory tých, ktorí si myslia, že slovenčina na stránkach študentského časopisu (a vôbec, slovenčina Slovákov v českom prostredí) *nie je vhodná*. Možno tu stretnúť celý vejár názorov – od protikladných principiálnych stanovísk „aj po slovensky“ oproti „v ČR po česky“, cez pokusy o vymedzenie primeraných komunikačných sfér, po rozhorčenie tých, ktorí majú s percepciou slovenského textu problém a chcú, aby *ich „právo neovládať slovenčinu“ bolo rešpektované*. A do toho vstupujú Slováci so svojim vysvetľujúcim hlasom.

Na ukážku uvediem časť diskusie týkajúcej sa vzájomného (jemne urazeneckého) objasňovania faktu, že (niektorí) mladí Česi „naozaj“ majú problém rozumieť slovenčine – a prichádzajúci mladí Slováci „naozaj“ nie sú na tento fakt pri svojich českých rovesníkoch pripravení.

Jméno: alena Datum: pátek 20.8.2004 13:22

Předmět: Re: **Komu vadí slovenčina?**

(...)

Setkala jsem se uz nekolikrat se Slovaky, kteri se na me divali jak na debila, kdyz jsem je poprosila, aby mluvili cesky a nebo aspon trochu pomaleji, pokud jsem jim nerozumela. Ja prece nemam povinnost jim tady rozumet, ackoliv se mi to vetsinou dari a snazim se.

Jméno: Datum: pátek 20.8.2004 20:26

Předmět: Re: **Komu vadí slovenčina?**

(...)

Co sa tyka pouzivania cestiny, uz som sa zmierila s tym, ze mi Cesi casto nerozumeju, aj ked mi to zo zaciatku prislo divne a tiez by som asi zo 3 roky dozadu na teba divne cumela keby si odo mna vyzadovala cestinu. Ja som si dlho myslela, ze Cesi mi len nechcu rozumiet, to ze nam fakt nerozumiete mi prislo absurdne. Ale ako vravim uz som sa s tym vyrovnala. Momentalne uz vsak cestinu bezne pouzivam v skole i mimo. A hlavne mi pride normalne, ze Slovak reprezentujuci cesku firmu by mal rozpravat cesky, v tomto smere nechapem pristup krajanov, ktorí tvrdohlavo trvaju na slovincine. A preco teraz nepisem cesky? Jednak som chcela podskrnut svoju prislusnost a tiez mi neda trochu vas nepotrapit ;))

Jméno: Datum: pátek 20.8.2004 21:46

Předmět: Re: Komu vadí slovenčina?

Text: „Ja som si dlho myslela, že Cesi mi len nechcu rozumieť, to že nam fakt nerozumiete mi prislo absurdne. Ale ako vravim už som sa s tým vyrovnala.“

No to musel byť sok...

(...)

Jméno: Datum: pátek 20.8.2004 22:04

Předmět: Re: Komu vadí slovenčina?

Text: sok to nebol, len mi prislo divne, že keď ja rozumiem úplne bez problémov cesky, preto by to nemalo platiť aj naopak. Skratka mi tie dve recie pripadajú natolko podobne, že som tak trochu nechapala preto na mňa niektorí Cesi pozerajú ako keby som hovorila po ugrofinsky. Teraz to síce stále celkom nechápem, ale už to neriesim a radšej skratka používam cestinu.

<http://www.ilist.cz/clanky/komu-vadi-slovencina>

Diskusia sa prirodzene netýkajú len vzájomných jazykových vzťahov, prezentujú sa v nich niektoré etnické stereotypy aj pokusy o ich prekonávanie, súčasne sa zase raz potvrdzuje, že vzájomné poznanie konkrétnych jednotlivcov nemusí prirodzene viesť k prehĺbeniu interetnického pochopenia (Průcha, 2004), v mnohých príspevkoch sa ukazuje, že riešenie a „vyjednávacie“ jazykové (a nielen jazykové) správania, aj keď sa neobíde bez napätia, je pre účastníkov tohto „procesu aktívneho jazykového manažmentu“ zaujímavá škola, z ktorej možno odísť aj poučený. A – môže byť a je, na inej rovine, zdrojom novej skúsenosti aj pre (priamo nediskutujúcich) pozorovateľov „nášho typu“.

Ak by sme vychádzali z predstavy, že v súčasnom českom prostredí by Slováci „mali“ (vzhľadom na rozličné okolnosti) hovoriť po česky, ako to od nich predsa všetikto očakáva, treba si uvedomiť, že mnohí sa o to skutočne pokúšajú a mnohí v komunikácii s Čechmi skôr či neskôr k češtine skutočne prejdú. Sú však aj takí, čo sa po príchode do českého prostredia o to pokúsia – a po istých neúspechoch sa vrátia k slovenčine. Nadobudnutie *takej produkčnej kompetencie v češtine, pri ktorej by si neprípadal ako „jazykovo menejcenný“ partner v komunikácii*, nie je jednoduchá vec ani pre Slováka s rozvinutou perцепčnou kompetenciou v češtine, ktorá mu dovoľuje spoľahlivé a bezproblémové (aj ak nie v kaž-

dom ohľade stopercentné) prijímanie hovorených a písaných textov rozličného druhu.

Blok na používanie češtiny, ktorý u mnohých existuje a ktorý vyplýva z nechuti (v podstate nevyhnutne – viac či menej prechodne) komolitiť blízky jazyk, je podstatne silnejší ako pri iných, cudzích jazykoch. O tom, aký odpor kladie čeština niektorým slovenským „začiatočnikom“ pri pokuse o prechod k aktívnemu modu bilingvizmu, tiež možno nájsť záznamy na internete – niekedy ako prejav potreby podeliť sa s týmto do istej miery aj nečakaným zážitkom, niekedy ako vysvetlenie pre českých „partnerov“, prečo niekto konkrétne zotráva pri slovenčine aj v situáciách, kde by inak, keby to nebolo sprevádzané pocitom jazykového neúspechu, prešiel do češtiny. Je známe, že nadhodnocovacie predstavy o vlastných schopnostiach presunu z perцепčného do produkčného modu pri československom bilingvizme nie sú ojedinelé – nie vždy sa teda zrejme na českej strane berie do úvahy, že *produkčné zvládnutie češtiny od Slováka* (ktorý sa češtinu nikdy aktívne neučil) *vo väčšine prípadov vyžaduje okrem iného aj to, aby „uniesol“ štádium vlastného incipientného produkčného bilingvizmu, ktorý sám vníma ako komolenie češtiny či miešanie jazykov* („českoslovenčinu“, porov. Nábělková – Sloboda, 2005). Mnohí pritom skutočne nemajú pocit, že takéto prechodné trápenie „seba aj češtiny“ je spoločensky či komunikačne potrebné alebo dokonca nevyhnutné. Niektorí sa vedome na takú cestu nevydajú, mnohí však predsa áno – výskumy ukazujú, ako sa s narastajúcim časom stráveným v českom prostredí prirodzene rozrastá aj priestor komunikácie, ktorú prichodzí Slováci realizujú v češtine (Sloboda, v tlači).

Zaujímavý vhl'ad do osobnej jazykovej situácie Slovenky necelý rok po príchode do českého prostredia (jej reflexiu náročnosti „hovorenia“ po česky, interferencií českých prvkov do slovenčiny, vlastných pocitov, reakcií okolia) ponúkol internetový diskusný klub Slováci v Čechách (ďalšie príspevky z tejto rozsiahlej diskusie neuvádzam):

Cigarette Girl ... 5. srpen 2002 0:20:08

Jazyk

Ahojte všetci! To som rada že sa to tu tak rozjelo! :o)))
 (...)V Prahe som pomerne krátko (necelý rok) a ešte stále sa pri tom, keď hovorím česky, niekedy cítim ako dement. Najma keď musím. A moja

čeština mi samej dost' srandovne znie, nehovoriac o výbuchoch smiechu mojej bývalej kolegyne keď som spustila do telefónu... (...)

Rozmýšľala som čím to asi môže byť, že hovoriť po česky môže byť pre Slováka (aspoň zo začiatku) dost' veľký problém. Tieto jazyky sú veľmi podobné, predpokladá sa, že každý (okrem malých detí) porozumie, v podstate ani nie je potrebné používať češtinu... ale aj tak je tu ten divný pocit, si v prostredí, kde sa hovorí po česky (nie po slovensky), počuješ okolo seba češtinu a keď nie si zrovna turista, už to nie je až také jednoduché (aspoň pre mňa), že automaticky spustíš slovenčinu... Nikdy nezabudnem ako som úplne na začiatku zámerne vyhľadávala a používala slová, ktoré znejú v češtine a slovenčine úplne rovnako (aby som v podstate nemusela hovoriť po česky), vyjadrovala som sa hlavne štýlom ano / ne (v tom mi veľmi pomohla bratislavčina :o), posunkami a citoslovcami... no úplne ako dement :o))). Teraz je to už oveľa lepšie, ale aj tak, dlhšie, plynule a SPRÁVNE hovoriť po česky - uff, to sa dost' zapotím... (...). Sú to jazyky hodne podobné, ale zároveň dost' odlišné (hlavne v gramatike), nikdy predtým som si to tak neuvedomovala a asi si to neuvedomí nikto, kto nie je nútený AKTÍVNE používať ten druhý jazyk (nielen čítať, kde tie odlišnosti až tak neprídu...). (...) No, možno si to až príliš beriem a veľmi by ma zaujímalo, či to aj vy ostatní pociťujete (alebo ste to cítili zo začiatku) ako problém - hovoriť po česky(...)

(http://www.okoun.cz/boards/slovaci_v_cechach)

Materiálovú digresiu som zvolila ako ukážku tematizácie rozličných stránok vzťahov češtiny a slovenčiny a reflexie vlastného jazykového manažmentu.

Pri blúdení v internetovej sieti si možno uvedomiť, že kým niektorí českí občania tematizujú svoje problémy so slovenčinou ako komunikačným kódom v dvojjazykovej česko-slovenskej komunikácii, iní na svojich redaktorských, webmasterských postoch svojím spôsobom zápasia o zachovanie priestoru pre dvojjazykovú komunikáciu, napr. v spomínanom iListe jeho českí redaktori s vnútorným presvedčením o prínosnosti prítomnosti slovenských textov, s prezentovanou neústupnosťou (a s podporou mnohých čitateľov), odolávajúc nemalému tlaku, v priebehu rokov opakovane zvolili aj radikálnu formu – publikovanie vlastných textov v slovenčine (Nábělková, 2006).

Kultúrna výmena a slovenčina v českom prostredí

Ponuka a dopyt vo sfére výmeny široko chápanej kultúrnej produkcie medzi obidvoma spoločnosťami, nesenej slovenčinou a češtinou, sa v súčasnosti pohybuje v istom kruhu, pričom však možno pozorovať niektoré nové vývinové tendencie. Predstava o „zrozumiteľnosti/nezrozumiteľnosti“ druhého jazyka ako jeden z faktorov prirodzene *spoluovplyvňuje sféry ponuky* „kultúrnych produktov“ v jazyku druhého spoločenstva v českom a slovenskom prostredí a vytvára výrazne asymetrickú situáciu tohto času.

V slovenskom prostredí sa kontakt s kultúrnou produkciou v češtine neobmedzuje, naopak vzhľadom na dostupnosť bohatej knižnej produkcie a rozšírenie vysielacieho času na Slovensku sledovaných českých televíznych kanálov v istom zmysle aj vzrastá. Miera českých – v tom aj do češtiny dabovaných – programov aj v slovenskej televízii naráža v časti slovenskej verejnosti na síce nie široko, ale miestami preda vyjadrený odpor. V zásade však možno (pri zrejmom ekonomickom pozadí) hovoriť o *pokračujúcom uplatňovaní kultúrneho vzorca*, z ktorého vyplýva vnímanie českého kultúrneho prostredia ako otvoreného zdroja rozličných kultúrnych, vedeckých, odborných hodnôt, pričom čeština ako vehikulum je vnímaná ako všeobecne zrozumiteľný jazykový kód. Na základe paragrafu Zákona o štátnom jazyku SR z r. 1995, týkajúceho sa jazyka masovokomunikačných prostriedkov, má čeština v slovenskom prostredí vlastne status „zrozumiteľnej zo zákona“.⁷

V českom mediálnom prostredí, ktoré bolo v predchádzajúcom období pre väčšinu českých občanov hlavným kanálom dotyku so slovenčinou (porov. Zeman, 1995, 1999), je vysielanie programov v súvislom slovenskom znení, pôvodných či dabovaných filmov, pomerne zriedkavé. Odráža sa v tom dnes už aj vedomá tendencia prevádzkovateľov zohľadňovať ši-

⁷ V paragrafoch zákona sa síce čeština explicitne nespomína, pasáž o možnosti vysielat' programy „splňajúce požiadavku základnej zrozumiteľnosti z hľadiska štátneho jazyka“ sa však týka češtiny (Štátny jazyk v praxi; porov. Nábělková, 1999). Explicitne sa zrozumiteľnosť češtiny deklaruje v Zákone o používaní jazykov národnostných menšín z r. 1999. Ako uvádza T. Berger (2000), úloha češtiny sa v slovenskom prostredí po rozdelení Česko-Slovenska oficiálne veľmi netematizovala, na internetových stránkach prirodzene nájdeme aj súčasné diskusie na túto tému (napr. *Česi a čeština na slovenských obrazovkách*, <http://medialne.etrend.sk/televizia/forum.php?clanok=2362>).

riace sa informácie, že mladá generácia prestáva slovenčine rozumieť. Médiá, ktoré by mohli zohrať pozitívnu úlohu v protismere k tomuto vývinu, prispôsobujú sa čiastočne v predstihu tomuto trendu, čím ho, samozrejme, posilňujú.

Obraz priamočiareho vzd'aloovania na českej strane by však predstavoval zjednodušenie až skreslenie diferencovanej situácie v celom spektre českej spoločnosti. V súčasnosti nesporne existuje množstvo (jazykových) kontextov kontinuujúceho či novo vznikajúceho česko-slovenského prepojenia, reprezentovaného napr. spoločnými odbornými podujatiami a umeleckými (divadelnými, filmovými, hudobnými, výtvarnými) projektmi, športom, spoluprácou rozličného typu či proste mediálnym prejavom záujmu o niektorú stránku života druhého spoločenstva. Nemožno nepočítať so šírkou rozmanitých individuálnych priamych aj nepriamych kontaktov. Posledné roky v porovnaní so stavom po rozdelení prinášajú aj *prejavy zintenzívnenia vzájomných vzťahov*. Nejde pritom len o slovenskú populárnu hudbu, ktorá v českých médiách znie v nebývalom rozsahu, pričom repertoár skupín a interpretov sa rozrastá – a v českých rebríčkoch sa umiestňujú na popredných miestach (koncom roka 2006 sa napr. skupina Peha s hitom *Spomal'* umiestnila na prvom mieste nielen v rozhlasovej hitparáde, ale aj v televíznej hudobnej relácii ESO na stanici Nova, podobne bodovala skupina *Živé kvety* v Rádiu 1 a i.; Jaslovský, 2006, <http://www.sme.sk/c/3054752/slovenske-tery-v-ceskom-eteri-rozhlasove-ceskoslovensko-trva.html>). Účinkovanie slovenských umelcov, divadelníkov – hercov aj režisérov, hudobníkov, prichádzajúcich so slovenským repertoárom zo Slovenska či pôsobiacich v českých kultúrnych ustanovizniach rozličného druhu, je tiež známa vec. Informácie v bežnej tlači, najmä však priebežné mapovanie podujatí rozličného typu v slovenských periodikách vychádzajúcich v českom prostredí (Dotyky, Korene, Listy, Zrkadlenie/Zrcadlení) ukazujú intenzívne kultúrne kontakty rozličného typu, pričom slovenčina je zväčša prítomná ako vehikulum kultúrnych obsahov. Ak ide o slovenských hercov v českom prostredí, hrajú niekedy v slovenčine, niekedy v češtine. V porovnaní s televíziou majú však divadelné predstavenia nepomerne menší dosah a predpokladajú aktívny výber zo strany diváka, zohľadňujúceho všetky zložky predstavenia, teda okrem iného aj jazyk.

Vo vzťahu k televízii a ústupu „slovenského“ z českého televízneho priestoru možno z vývinového hľadiska poznamenať, že v priebehu času sa vynorili a vynárajú aj rozličné protismere zamerané iniciatívy, či už zo strany slovenských menšinových organizácií v českom prostredí, zo strany ministerstva školstva, ale aj „individuálne“ na najvyššej vládnej úrovni.

Zaujímavým dokladom tematizácie pocitu „slovenskej absencie“ bolo napr. vyhlásenie predsedu vlády ČR J. Paroubka z júla 2006 na stretnutí so slovenským partnerom R. Ficom, že by sa do českej televízie mali vrátiť (povedzme že v českom prostredí nostalgicky mýtizované) slovenské televízne pondelky – početné negatívne publicistické reakcie naň zase odhalili diferencované postoje. Vo vyjadrení J. Paroubka bol tematizovaný cieľ napomôcť týmto vysielaním znalosť slovenčiny v českom prostredí, v reakciách sa (okrem politickej intervencie do televízneho vysielania) dost odmietala táto, resp. takto prezentovaná stránka, fakt potenciálneho kultúrneho prínosu slovenských televíznych inscenácií sa obíšiel. Akokoľvek, isté posilnenie prítomnosti slovenských programov, pravda, iného – zábavného – typu, sa v r. 2006 objavilo napr. na stanici Nova. Aj prítomnosť slovenských účinkujúcich, moderátorov a komentátorov v reláciách českých staníc predstavuje zložku slovenskej prítomnosti v českom mediálnom priestore tohto času. Rok 2007 by mal od 1. januára priniesť novinku v pražskom rozhlasovom vysielaní – vysielanie rádia Spin v slovenčine, o ktorom sa predpokladá, že by svojim multikultúrnym zameraním mohlo oslovovať aj české publikum (Jaslovský 2006, <http://www.sme.sk/c/3054752/slovenske-tony-v-ceskom-eteri-rozhlasove-ceskoslovensko-trva.html>).

V oblasti prítomnosti slovenských kníh na českom trhu posledné roky priniesli badateľný obrat – nové (či po istej vydavateľskej pauze obnovené) *prekladanie slovenskej literatúry* do češtiny (v opačnom smere sa takýto vývin neprejavil). Kým napr. v r. 2003 som v článku publikovanom v brnianskom zborníku konštatovala: „*ak sa aj v reflexii súčasných a v anticipácii budúcich literárnych vzťahov objavujú úvahy o zvyšovaní sprostredkujúcej, informatívnej úlohy vzájomných prekladov*“ (Zelenka, 1998), „*zdá sa, že čas výraznejších prekladateľských aktivít (zatiaľ?) neprišiel*“ (Nábělková, 2003), posledné roky vniesli do českého prostredia napr. preklady Hvoreckého, Vilikovského, Matkina, Kapitáňovej, Slobodu, Pankovčina, Štrassera/Lasicu, Satinského, Jaroša, Juríka, nové vydanie Ballekovho Pomocníka, ďalej Izakoviča, Gillerovej, Kelleovej, Štiavnického, slovenskú prozaickú čítanku *14 ostrých*, prekladové antológie slovenskej poézie a i.). Za zintenzívnením súčasného prekladania možno vidieť prijatie faktu, že väčšiu šancu dôjsť k českému čitateľovi má slovenská literatúra v českom preklade (takto to napr., ako čosi, k čomu dospel po predchádzajúcom preferovaní literárneho kontaktu cez diela v origináli, formuloval aj vydavateľ Joachim Dvořák). Do českého kultúrneho priestoru sa tak znova dostávajú niektoré diela slovenskej literatúry ako „osvojené/prisvojené“ kultúrne hodnoty. Otázka rozširovania dabingu

slovenských nielen detských filmov spadá (ako osobitná problematika) tiež do tejto sféry.

V súvislosti s prekladom textov iných komunikačných sfér je zaujímavé sledovať napr. vyjednávanie okolo možnosti/potreby *prekladu slovenských textov na rozličných webových stránkach*. Často, nie však vždy, vychádza impulz z českej strany (o požiadavkách tohto typu motivovaných diskomfortom spôsobovaným slovenčinou, prípadne inými osobnými postojmi pozri Nábělková, 2006). Nie nepodstatné dôvody budovania paralelných internetových stránok v slovenčine a češtine, teda ešte aj iné, ako primárny zreteľ k čitateľskému komfortu potenciálneho adresáta, možno vidieť v autorskom záujme byť „v dosahu“ internetových vyhľadávačov. Napr. Miro Veselý, autor populárneho slovenského fotografického servera, si je vedomý, že okrem tých, čo na jeho stránky neprídu kvôli slovenčine, je aj – z jeho hľadiska dôležitá – potenciálna skupina českých adresátov, „ktorá sa o tomto webe nikdy nedozvie - nenájde ho. Trebás si zoberte príklad: niekto z čiech hľadá tému „recenze digitálních fotoaparátů“ alebo „digitální fotografie“. Nenájde můj web, musel by hľadať po slovensky „recenzie digitálnych fotoaparátov“ alebo „digitálna fotografia“. A tak... (<http://hcem.info/ako-fotit/nefotte-len-toho-koho-fotite.php>). Morfológické diferencie, ktoré by človek zvládol, pre vyhľadávače predstavujú blok. Počet paralelných webových stránok v češtine a slovenčine, resp. tendencia ponúkať paralelné jazykové verzie, vzrastá.⁸

Akokoľvek, otázka slovenčiny ako jazyka (potenciálne či reálne) sprostredkujúceho obsahy rozličného druhu je v českom prostredí „nezmrazená“, živá, často tematizovaná, uplatňované komunikačné stratégie sú vo vývine.

Postavenie slovenčiny a nové stránky oficiálneho českého jazykového manažmentu

Zaujímavé je, že česko-slovenská komunikácia sa v spontánnej internetovej komunikácii vníma a pertraktuje skoro výlučne ako komunikácia Čechov a Slovákov v ich „slovenskom“ zakotvení, t. j. v sledovaných diskusiách absentuje motív „slovenskej menšiny“ ako občanov ČR.

⁸ Porov. napr. ospravedlňujúcu poznámku: Omluvte prosím kombinaci slovenštiny a češtiny na stránkách Londyn-Anglie.cz. Na českém překladu pracujeme. Děkujeme za pochopení.

(<http://www.londyn-anglie.cz/zpravy-z-velke-britanie/slovaci-v-zahranici-robja-zatial-najma-nekvalifikovanu-pracu.php>).

Má to nepochybné odôvodnenie v tom, že Slováci, ktorí sú občanmi ČR, pôsobia často vzhľadom na osobný produkčný bilingvizmus a využívanie češtiny v komunikácii s Čechmi v rozličných situáciách menej nápadne – a v bežnom živote prítomnosť slovenskej menšiny až tak často tematizovaná nie je. Vo vzťahu k slovenčine v českom prostredí v rovine inštitucionálneho manažmentu sa však existencia slovenskej menšiny, najväčšej menšiny v českom prostredí, odráža – možno povedať, že pri niektorých novo prijímaných zákonoch a dokumentoch spoluúčinkujú stereotypy bývalého spolužitia v spoločnom štáte s novou vnímavosťou k otázkam zábezpeky menšinových práv, motivovanou aj európskymi normami.

V článkoch ratifikovanej *Európskej charty regionálnych či menšinových jazykov* sa ČR zaväzuje poskytovať slovenčine podrobnú ochranu na celom území štátu. Podľa V. Skalského (v tlači), podpredsedu Rady vlády ČR pre národnostné menšiny, ratifikácia charty neprináša zásadné zmeny v konkrétnych možnostiach používať slovenčinu, a to najmä preto, že má už dnes vlastne aj inak garantované postavenie druhého úradného jazyka⁹. Prináša však isté posilnenie možností, ktoré napríklad v oblasti školstva zatiaľ nedokážu Slováci v Česku celkom naplniť – garantuje podporu predškolských zariadení a základných škôl so slovenským vyučovacím jazykom (Skalský, v tlači). V súčasnosti je vlastne jediným funkčným „školským“ priestorom vysokoškolská slovakistika.

Ďalším z dokumentov posledného času, z prijatia ktorého sa môžu odvíjať niektoré nové vývinové línie v česko-slovenských jazykových vzťahoch, je *Národný plán výuky cudzích jazykov* z roku 2005, ktorý sa tiež opiera o výhľadové európske štandardy jazykovej pripravenosti občanov EÚ. V dokumente, ktorý si stavia za cieľ zaviesť do škôl nielen jazykovú propedeutiku ako rozvíjanie schopností učiť sa cudzí jazyk a žiť v mnohojazyčnom a multikultúrnem prostredí, ale aj posilnenie jazykovej prípravy v cudzích jazykoch, sa špeciálna pozornosť venuje aj slovenčine. Jednou zo stanovených úloh je vypracovanie metodických materiálov na podporu slovenčiny na základnej škole.¹⁰ Konštatuje sa pritom, že

⁹ V januári 2006 vstúpil do platnosti zákon č. 500/2004 Sb. potvrdzujúci možnosť používať slovenčinu v štátnej správe – P. Kolman (2005) k prijatému zákonu konštatuje: „*Mimořádné legislativní postavení slovenštiny plyne z dlouholetých společných historických tradic Čechů a Slováků a rovněž z jazykové blízkosti, která napomáhá k obecné srozumitelnosti slovenského jazyka na našem území.*“; o „prítomnosti“ slovenčiny v rozličných zákonných normách a predpisoch porov. aj Skalský, 2005b.

¹⁰ Postuláty dokumentu rozvíjajú zmeny v pohľade na slovenčinu v českej škole, ktoré boli v tlači prezentované už v priebehu roku 2005. Kým v r. 1998 v Mladej

slovenčina má medzi jazykmi susedných štátov zvláštne postavenie a dá sa zvládnuť metódou „naprieč predmetmi základnej školy“ a v spolupráci s mediálnymi inštitúciami – „proto není nutné ji zařazovat jako další cizí jazyk (je to však možné)“ (http://www.syka.cz/narodni_plan.htm). Ono „je to však možné“ predstavuje nówum v postavení slovenčiny v českom školskom prostredí.

Budúcnosť ukáže, či a do akej miery môžu prijaté dokumenty v súčinnosti ovplyvniť v širšom meradle ďalší vývin predovšetkým mladej českej generácie k spomínanej „percepčnej otvorenosti“ voči komunikátom rozličného typu realizovaným v slovenčine, každopádne však predstavujú nové prvky oficiálneho jazykového manažmentu v tomto smere.

Záver

V česko-slovenských jazykových vzťahoch sa v súčasnom českom prostredí zbiehajú, navzájom podmieňujú a pretínajú rozličné línie individuálneho a organizovaného jazykového manažmentu, koexistencia kontinuujúcich a nových javov. Aj výskumne sa ponúkajú rozličné cesty k sledovanej problematike, pričom popri cieľených kvantitatívnych a kvalitatívnych prístupoch sa až prekvapujúco veľa možno dozvedieť aj z mnohých spontánnych vyjadrení používateľov jazykov, ktoré sú dkladom toho, že riešenie kontaktového spolužitia slovenčiny a češtiny nie je pre nich odťažitou problematikou, ale reálnou súčasťou bežného života.

---

fronte Dnes v súvislosti s „porozpadovou úpravou“ školských učebníc, pri ktorej sa pasáže v slovenčine (ukážky z diel slovenských spisovateľov, poučenie o slovenčine) z učebníc vyňali, pracovníčka ministerstva školstva J. Deliřová konštatovala: „*Zatím se neuvažuje o tom, že by se slovenština do učebnic vrátila. Záleží to na učitelích, zda to považuje za důležité a zařadí dětem do výuky nějakou ukázkou. Ale v osnovách to určité nebude*“ (MFD, 30.9.1998, s. 1), v r. 2005 sa už podľa poradcu ministerky školstva Martina Profanta v plánoch rezortu školstva opäť objavuje slovenčina a slovenská tematika (*Slovenština zmizela ze škol, má se vrátit*, <http://vzdelavani.ihned.cz>, 29. 8. 2005). Rezort školstva proklamoval zámer investovať prostriedky do prípravy metodických materiálov pre učiteľov na nenásilné otváranie slovenského priestoru a zasadzovať sa aj o to, aby vo verejnoprávnych médiách bolo viac programov v slovenskom znení. Problematike miesta „slovenských tém“ a slovenčiny a možností ich začlenenia do výučby v súčasnom českom školstve sa na PdF UP v Olomouci dlhodobo programovo venuje Kamil Kopecký (porov. napr. publikáciu *Slovenský jazyk na české škole*, 2005).

Literatúra

- BERGER, T.: *Slovaks in Czechia – Czechs in Slovakia*. International Journal of the Sociology of Language, 162, 2003, s. 19 – 39.
- BUDOVIČOVÁ, Viera: *Spisovné jazyky v kontakte (Sociolingvistický pohľad na dnešný vzťah slovenčiny a češtiny)*. Slovo a slovesnosť, XXXV, 1974, s. 171 – 181.
- BUDOVIČOVÁ, Viera: *Charakter dnešnej jazykovej situácie v Česko-slovenskej socialistickej republike*. In: *Slavica Pragensia*, XVIII (*Acta Universitatis Carolinae, Philologica 3–4*). Ed. Vítězslav Ržounek. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 185–197.
- BUDOVIČOVÁ, Viera: *Etapy vývoje česko-slovenských jazykových vzťahů*. In *Slavica Pragensia*, XXI (*Acta Universitatis Carolinae – Philologica 3–5*). Eds. Milan Romportl et al. Praha: Univerzita Karlova, 1978, s. 133–145.
- BUDOVIČOVÁ, Viera: *Semikomunikácia ako lingvistický problém*. In: *Studia Academica Slovaca* 16. Ed. Jozef Mistrík. Bratislava: Alfa 1987a, s. 49 – 66.
- BUDOVIČOVÁ, Viera: *Semikomunikácia ako faktor medzijazykovej dynamiky*. In: *Dynamika súčasnej češtiny z hľadiska lingvistické teórie a školskej praxe*. Praha 1987b, s. 45 – 54.
- BUDOVIČOVÁ, Viera: *Dynamika vývinu česko-slovenských jazykových vzťahov v socialistickej dobe*. In: *Slavica Pragensia* XXX. Ed. V. Budovičová. Praha: Univerzita Karlova 1989, s. 17 – 42.
- DOLNÍK, J.: *Der slowakisch-tschechische Bilingualismus*. In: *Bilingvizmus. Minulosť, prítomnosť, budúcnosť*. Ed. J. Štefánik. Bratislava: Academic Electronic Press 2002, s. 37 – 42.
- HEDVIČÁKOVÁ, J.: *K súčasnému stavu vyučovania slovenštiny na českých školách v 5.–8. ročníku základní školy*. In: *Slavica Pragensia*. XXX. Praha: UK 1989, s. 265 – 270.
- HOFFMANNOVÁ, J. – MÜLLEROVÁ, O.: *Interference češtiny a slovenštiny v mluvené komunikaci*. Česká slavistika 1993. *Slavia*, 62, sešit 3, 1993, s. 311 – 316.
- HOFFMANNOVÁ, J. – MÜLLEROVÁ, O.: *Kontakt češtiny a slovenštiny v rodinné komunikaci. Problematika idiolektu*. In: *Súčasná jazyková komunikácia v interdisciplinárnych súvislostiach*. Ed. V. Patráš. Banská Bystrica: UMB 2004, s. 387 – 396.

- IVAŇOVÁ, T.: *Cizinka S (Dvojazyčná česko-slovenská komunikace)*. Diplomová práce. Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav bohemistických studií 2002.
- IVAŇOVÁ, T.: *O tom, ako Slováci mluví a Česi povedajú*. In: *Varia XI*. Ed. M. Šimková. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV 2004, s. 30–36.
- KESSELOVÁ, J. – PALEŇČAROVÁ, J.: *Slovensko-český pasívny bilinizmus detí a mládeže (Sonda do jazykového vedomia detí a mládeže)*. In: *Slovo o slove*, 10. Ed. L. Sičáková. Prešov: Katedra slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity 2004, s. 24–33.
- JASLOVSKÝ, M.: *Slovenské tóny v českom éteri. Rozhlasové Československo trvá*. (<http://www.sme.sk/c/3054752/slovenske-tony-v-ceskom-eteri-rozhlasove-ceskoslovensko-trva.html>).
- KOLMAN, Petr: *Nový správní řád. Otázka jednacího jazyka*. Veřejná správa, č. 17, 2005, s. 10.
- KOPECKÝ, K.: *Slovenčina verzus čeština. Slovenské dotyky*. Magazín Slovákov v ČR, 6, č. 6, 2002, s. 16.
- KOPECKÝ, K.: *Slovenština v současné základní škole*. Internetový portál online: <http://cesky-jazyk.upol.cz/slovenstina/>.
- KOPECKÝ, K. – MUSILOVÁ, K. – PLÁTENÍK, P. – MITTER, P. – SKALSKÝ, V.: *Slovenský jazyk na české škole*. Praha: Slovensko-český klub 2005.
- KOŘENSKÝ, J.: *Čeština a slovenština*. In: *Český jazyk. Najnowsze dzieje języków słowiańskich*. Ed. J. Kořenský. Opole: Uniwersitet Opolski – Instytut Filologii Polskiej 1998, s. 20 – 32.
- MUSILOVÁ, K.: *Retrospektivní a perspektivní pohled na komunikaci Čechů a Slováků*. In: *Retrospektívne a perspektívne pohľady na jazykovú komunikáciu*. Ed. P. Odaloš. Banská Bystrica: UMB 1999, s. 199 - 202.
- MUSILOVÁ, K.: *Česko-slovenský pasivní bilingvismus*. In: *Mesto a jeho jazyk. Sociolinguistica Slovaca 5*. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 2000, s. 280 – 288.
- MUSILOVÁ, K.: *Vývojové tendence v úrovni česko-slovenského a slovensko-českého pasivního bilingvismu*. In: *Sborník prací KČJL PdF*. Olomouc: AUPO, Philologica, 2001, s. 13 – 20.

- MUSILOVÁ, K.: *Vývojové tendence v komunikaci Čechů a Slováků po rozdělení ČSFR*. In: Sborník "Česko – slovensko – polské jazykové a literární souvislosti". Olomouc: AUPO, Philologica, 2003, s. 223 – 229.
- MUSILOVÁ, K.: *Slovenští vysokoškoláci v ČR (výsledky ankety)*. In: Česko-slovenská současnost a česká slovakistika. Ed. M. Nábělková, J. Pátková. Praha: FF UK (v tlači).
- NÁBĚLKOVÁ, M.: *Slovenčina a čeština dnes. Kontakt či konflikt*. In: Slovenčina v kontaktech a konfliktech s jinými jazyky. Sociolinguistika Slovaca 4. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 1999, s. 75 – 93.
- NÁBĚLKOVÁ, M.: *Rozdelenie a "vzďaľovanie". Niekoľko pohľadov*. In: Česko-slovenská vzájemnost a nevzájemnost. Ed. I. Pospíšil, M. Zelenka. Brno: Ústav slavistiky FF MU ve spolupráci se Slovanským ústavem AV ČR a Literárněvědnou společností při AV ČR 2000, s. 104 – 112.
- NÁBĚLKOVÁ, M.: *Medzi pasívnym a aktívnym bilingvizmom (poznámky k špecifiku slovensko-českých jazykových vzťahov)*. In: Bilingvizmus. Minulosť, prítomnosť, budúcnosť. Ed. J. Štefánik. Bratislava: Academic Electronic Press 2002, s. 101– 114.
- NÁBĚLKOVÁ, M.: *Aktuálne kontexty slovensko-českej a česko-slovenskej medzijazykovosti*. In: Česko-slovenské vzťahy v slovanských a stredoevropských souvislostech (Meziliterárnosť a areál). Ed. I. Pospíšil, M. Zelenka. Brno: Ústav slavistiky FF MU 2003, s. 89 – 122.
- NÁBĚLKOVÁ, M.: *Slovenčina v súčasnom českom prostredí (sonda do internetovej komunikácie)*. In: Studia Academica Slovaca. 35. Ed. J. Mlacek, M. Vojtech. Bratislava: Stimul 2006, s. 451– 464.
- NÁBĚLKOVÁ, M. – SLOBODA, M.: „*Aj ja som išiel do sveta a donášel jsem své lásce najkrajšie kvety...*“ Podoby bilingválneho diskurzu a „českoslovenčina“. In: Individuálny a spoločenský bilingvizmus. Ed. J. Štefánik. Bratislava: Univerzita Komenského – Gramma 2005, s. 51 – 65.
- NEKVAPIL, J.: *Jazykový management a etnická spoločenstvi v České republice*. In: Přednášky z XLIV. běhu Letní školy slovanských studií. Praha: FF UK 2001, s. 65 – 80.
- NEUSTUPNÝ, J. V.: *Sociolingvistika a jazykový management*. Sociologický časopis, 38, 2002, s. 429 – 442.

- NEUSTUPNÝ, J. V. – NEKVAPIL, J.: *Language Management in the Czech Republic. Current Issues in Language Planning*, Vol. 4, No. 3, 2003.
- NOVÁK, Ľudovít: *Jazykovedné glosy k československej otázke*. Turčiansky Svätý Martin 1935.
- PRŮCHA, J.: *Interkulturní psychologie*. Praha: ISV 2004.
- SKALSKÝ, V.: *Čo prinesie charta slovenčine?* Slovenské dotyky, č. 7, 2005a, s. 1
(http://www.czsk.net/dotyky/7_2005/glosa.html).
- SKALSKÝ, V.: *Slovenčina v českom právnom poriadku. Relikt alebo druhý úradný jazyk?* Slovenské dotyky, č. 7, 2005b
(http://www.czsk.net/dotyky/7_2005/slovencina.html).
- SKALSKÝ, V.: *Situácia slovenskej národnostnej menšiny v ČR*. In: Česko-slovenská súčasnosť a česká slovakistika. Ed. M. Nábělková, J. Pátková. Praha: FF UK (v tlači).
- SLOBODA, M.: *Slovenčina u Slovákov v Česku: mikro- a makroaspekty vnútrokupinovej interakcie a výmena jazyka*. In: Uhrinová, A. – Žiláková, M. (eds.): *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2004(a), s. 131 – 144.
- SLOBODA, M.: *Používanie slovenčiny a češtiny v sebareflexiách Slovákov v Česku (predbežné výsledky ankety)*. Príspevok prednesený na XIV. kolokviu mladých jazykovedcov, Šintava pri Seredi, Slovensko, 8. – 10. decembra 2004(b), rukopis.
- SLOBODA, M.: *Slovensko-česká (semi)komunikace a vzájemná (ne)rozumiteľnosť*. Čeština doma a ve světě, XII, č. 3 – 4, 2004(c), s. 208 – 220.
- SLOBODA, M.: *Užívání češtiny a slovenštiny u Slováků v ČR a jazykové postoje majority (ve výsledcích dotazníkového výzkumu)*. In: Česko-slovenská súčasnosť a česká slovakistika. Ed. M. Nábělková, J. Pátková. Praha: FF UK (v tlači).
- Společný evropský referenční rámec pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme*. Council for Cultural Co-operation, Council of Europe. Olomouc: Univerzita Palackého 2002.
- UHER, F.: *Rozvíjení česko-slovenského pasivního bilingvismu, zvláště v předmětu český jazyk a literatura*. In: Slavica Pragensia. XXX. Praha: UK 1989, s. 249 – 260.

